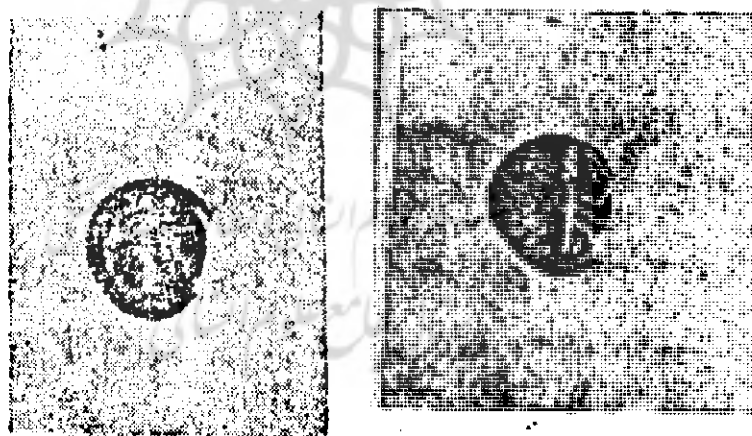

مجسم کند، زیرا حکاکی علاوه بر آنکه رشته مهمی از هنرهای زیباست، هنر و صنعتی خاص نیز بشمار میرود و هنرمند حكاك بایستی بطور قطع طراح قابلی بوده و از مجسمه سازی نیز سررشته کافی داشته باشد تا بتواند اثر باارزشی بوجود آورد. در سکه های یونان گاهی از هنر حجاران بزرگ مانند فیدیا^۱ و پیراگزیتل^۲ استفاده شده است و حكاك قطعاً در مکتب این اساتید بزرگ تعلیم گرفته و کسب فیض نموده و آثار فنا ناپذیر آنان را بصورت کوچکتري بر روی سکه منتقل کرده است. ده درهمی های سیراکوس که بمناسبت غلبه مردم آنسامان بر کارتاژیها در سال ۴۸۰ قبل از میلاد ضرب شده است اثر بسیار بدیمی از جمله شاهکارهای هنری دنیای قدیم محسوب میشود و ارزش آن حتی در زمان رواج سکه بقدری بوده که نام حكاك توانا بر روی آن نقر است.

هنرمند حكاك در ضرابخانه سلطنتی هخامنشی مانند شوش و بابل با ضرب سکه های شاهی بانهش شاهنشاه بوضع کماندار پارسی (شکل ۱) که مظهر قدرت ایران

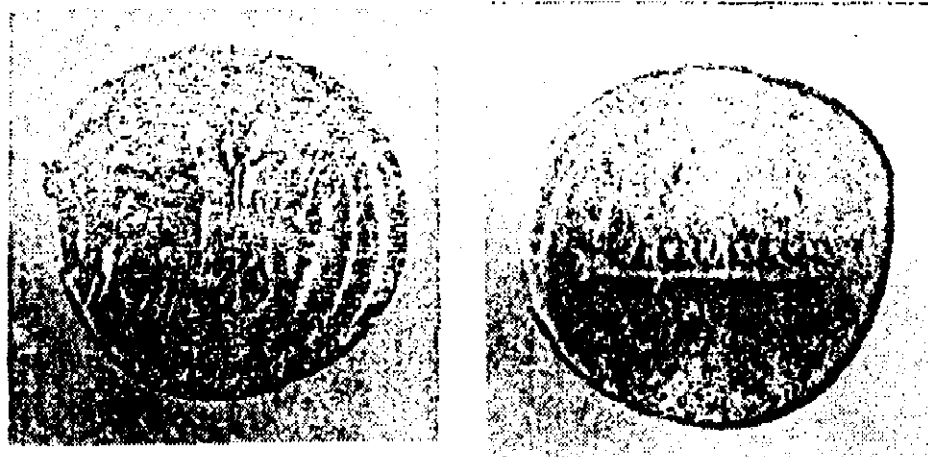
ش ۱

سکه داریوش اول

در آندوران است شایستگی خود را در طرح تصویر نشان داده است. چهار درهمی صیدا

- ۱- Phidias مجسمه ساز معروف یونانی که در سال ۴۳۱ قبل از میلاد در آتن بدنیا آمد و از جمله شاهکارهای او مجسمه ژوپیتر و مجسمه های متعدد پارتنون می باشد.
- ۲- Praxitele مجسمه ساز مشهور یونانی که در سال ۳۹۰ قبل از میلاد در آتن بدنیا آمد و او بسیار معروف است.

با نقش اردشیر که سوار بر گردونه است (ش ۲) و بسیاری از سکه‌های فرمانروایان

ش ۲

چهاردرهمی صیدا - اردشیر دوم

مانند تیسافرن^۱ که بر طرفین سکه تصویر او و نقش اردشیر دوم نقر است (ش ۳) و فرنا باز^۲

ش ۳

سکه تیسافرن

۱- تیسافرن برادر استاتیرا زن اردشیر دوم و فرمانروای لیدی که در دوره فرماندهی خود در جنگ با اسپارتیها در سال ۴۱۱ قبل از میلاد در شهر اسپاندوس (Aspendus) مرکز قوای بحری ایران و در سال ۳۹۵ در جنگ با «درسیلیداس» سردار اسپارتی در کاربه سکه زد.

۲- فرنا باز فرمانروای فریگیه (۴۱۲-۳۷۴ قبل از میلاد) که بناسبت فتح سیزیک (Cyzique = یکی از شهرهای مهم میسی) در سال ۴۱۱ قبل از میلاد سکه زد.

که بر روی سکه تصویر نام اوبخط آرامی منقوش گردیده است (ش ۴) و بر پشت سکه نیم تنه تمام رخ الهه یا کدامی آرتوز (Aréthus) نقر است و تریباز نایب السلطنه ارمنستان که وقتی بسمت سپهسالاری از طرف اردشیر دوم برای جنگ با «اواکوراس»

ش ۴

سکه فریباز

پادشاه سالامین منصوب گردید سکه ضرب زد (ش ۵) که هر يك نمونه‌ای از پیشرفت

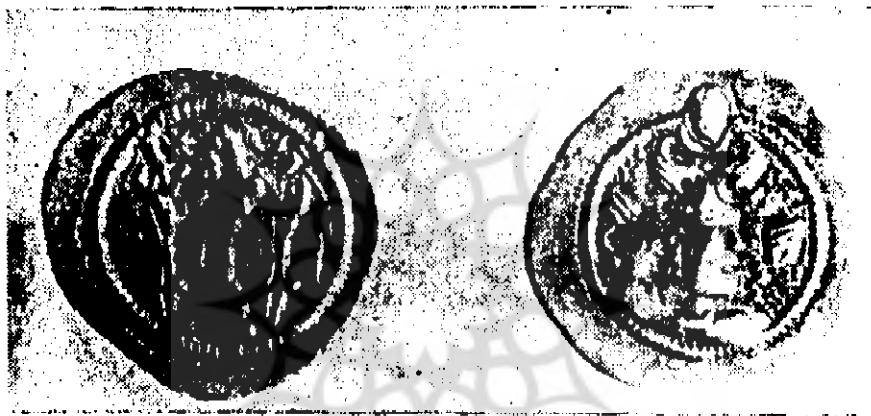
ش ۵

سکه تریباز

هنر در آن زمان می باشد. سکه‌های اسکندر که تا دو قرن پس از مرگ او در دوران سلوکیها ضرب آنها ادامه داشته است بهترین گواه از وضع هنری آندوره است. سکه‌های اولیه او که در ضرابخانه های آتن و شهرهای دیگر یونان ضرب زده شده معرف هنریونان است و بالعکس در سکه‌های بعدی اثر اختلاط تمدن یونان و ایران آشکار میشود.

در دوره ساسانی بهمان نسبت که شاهنشاهی ایران رو با نقراض میرفت، از زیبایی طرح و نقش سکه ها کاسته میشد، بطوریکه در اواخر آن دوره تمیز بین سکه های شاهان مختلف خالی از اشکال نبود و سکه های اشکانی نیز از این وضع مستثنی نیست.

نقش سکه در تاریخ تقویم و گاه شناسی نیز مؤثر است. اگر چه مبدأ بعضی از سندها را بزحمت میتوان از روی سکه مشخص نمود ولی باحد تقریبی میتوان از منته را تعیین کرد. از اواسط دوره ساسانی یعنی از سومین سال سلطنت پیروز^۱ (ش ۶)

ش ۶

سکه پیروز ساسانی

تاریخ گذاری بر روی سکه شروع گردیده و بدین ترتیب با سهولت میتوان دوران سلطنت هر يك از شاهنشاهان را تنظیم نمود.

نقوش و نوشته روی سکه هر دوره، نماینده آداب و عادات و مذهب و وضع اجتماعی آن زمان است. بر روی سکه های یونان اغلب نقش خدایان افسانه ای یا مظاهر آنها یا بناهای تاریخی نقر است و علامات و نوشته ها بخط یونانی است. زمانی که چبازی

۳- پیروز (۴۵۷-۴۸۳ بعد از میلاد) بر روی سکه تصویر نام او بخط پهلوی ساسانی دیده میشود و بر پشت سکه نقش آتشدان که در بین دوتن از شاهزادگان مستحفظ قرارداد و نام شهر (که در این سکه خیلی ممکن است دارا بجرد باشد) و سال سلطنت که برین سکه خوانا نیست نقش است.

حکومت را بدست میگرفت علامت خانوادگی و یا رب النوع مورد احترام و پرستش خود را بر روی سکه میآورد. سولون قانونگذار معروف آتن علاوه بر تغییراتی که در قوانین جاری آنزمان داد در وضع پول آنسامان نیز اصلاحات و تغییراتی ایجاد کرد و این تغییر با ضرب سکه‌های آتن بانقش آتنا صورت گرفت.

بر سکه‌های شهرهای ایونی تأثیر خدایان مشرق هویداست و اغلب نقش حیوانات بالدار، آنچنان که بر استوانه‌های بابل و آشور و پارس دیده میشود، نقر است. در ممالک متصرفی هخامنشی، چه آسیائی و چه یونانی، اثر مذهب واضح است. زیرا در شاهنشاهی وسیع هخامنشی ملل مختلف تابعه در نهایت آزادی میتوانستند بنا بر سنن و مذهب و عادات ملی خود رفتار نمایند چنانچه اثر آن در سکه‌های این دوره کاملاً مشاهده میشود و اسناد موجود حسن سیاست و کفایت و درایت دستگاه مقتدر شاهنشاهی هخامنشی را به ثبوت میرساند.

سکه‌های عرب و ساسانی و سکه‌های اسپهبدان طبرستان و حکام عرب ایران در صدر اسلام بهترین نمونه از وضع اجتماعی و سیاسی و مذهبی آنزمان است که خود مبحثی است بسیار مفصل و قابل آن است که در باره آن تحقیق کافی شود.

تجسسات باستانشناسی در دو قرن اخیر و توسعه روز افزون آن و پیشرفت علوم از لحاظ اختراعات جدید مانند تجزیه کر بن و فلزات و پی بردن به قدمت و تعیین زمان آنها بدون هیچ تردید و شبهه‌ای توانسته است بسیاری از مشکلات و تصورات ما قبل تاریخ یا دوران تاریخی را که برای مورخ افسانه‌ای شاعرانه بیش نبود و بدان اعتباری نمیداد صورت واقعی دهد و در تاریخ از مننه و اعصار انقلابی پدید آورد. مثلاً راجع بتاریخ باستانی ایران تا دو قرن پیش مراجع صحیح و اصلی تنها آثار مورخان قدیم یونانی و رومی و یهودی و ارمنی بود، (که گاهی نوشته‌ها و نظریات آنها خالی از اغراق یا اغراض نبوده است) و متون پهلوی که بیشتر جنبه ادبی و مذهبی داشت و تواریخ اولیه اسلامی که اغلب اقتباس از حماسه‌های ملی و یا ترجمه از کتب یونانی و رومی و یهود و یا بصورت داستانی نقل شده است. در صورتی که مطالعات مستشرقین و زبان شناسان

وسکه شناسان درباره خطوط^۱ و آثار قدیم و مجاهدات و زحمات شبانه روزی آنان برای کشف حقیقت و گشایش رمز زمانهای گذشته مانند تحقیق کتیبه‌ها^۲ و خواندن سنگ نوشته‌ها و الواح سیمین و زرین و الواح گلی^۳ و مطالعه مهرها و سکه‌ها و سایر آثاری که

۱- F. Champollion فرانسوی که مدتها صرف وقت در مطالعه خطوط کرده بود در سال ۱۸۲۱ میلادی رمز خط هیروگلیف را کشف نموده و راه شناسائی و تحقیق سایر خطوط را برای علمای دیگر باز کرد. راجع بخط میخی از اواسط قرن پانزدهم ببعده سیاحان و تجار و مبلغین مذهبی و نمایندگان خارجی که بایران سفر کردند در تألیفات خود در ضمن سایر مشاهدات از کتیبه‌های میخی یاد کردند.

پیترودلاواله (Pietro della Wallé) ایتالیائی از بعضی از علامات کتیبه‌های تخت جمشید سواد برداشت و سپس علماء و باستان شناسان و زبان شناسان دیگر در طول قرون ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ میلادی مانند نی برون (C. Niébuhr) و مونتر (Munter) و گرتفن (Grotefend) دانمارکی و رولنسون (Rowlinson) انگلیسی و بوتتا (P. Botta) و اوپرت (Oppert) فرانسوی در ایران و بین النهرین با کوشش فراوان رمز خط میخی و انواع آن یعنی خط میخی آشوری، بابلی و عیلامی و پارسی باستان را یافتند.

۲- کتیبه‌های بیستون، شوش، تخت جمشید و نقش رستم و گنجنامه همدان (که شامل دو قسمت است: کتیبه بالاتر بنام داریوش و دومی که کمی پائین تر در کوه کنده شده بنام خشایارشا است) متن غالب کتیبه‌ها پس از شکر گذاری شاهنشاه از اهورامزدا که مملکتی و سرزمینی وسیع بر نعمت بوی عنایت کرده و در فتوحاتش او را یاری نموده است از کشور هائی که فتح کرده است و از نژادها و مللی که جزو رعایای او شده اند نام می‌برد و در ضمن از اساس حکومت خود که بر پایه عدل و انضباط قرار گرفته است و رفاه اهالی و راستی گفتگو میکند و باز از اهورامزدا خواستار حمایت است که او را هدایت کند تا از طریق راستی و عدالت منحرف نشود.

۳- الواح سیمین و زرین داریوش اول (مکشوف در کاخ آبادانا در سال ۱۳۱۲ در تخت جمشید) متضمن حدود شاهنشاهی ایران و سه خط پارسی قدیم و عیلامی و بابلی بر روی آن نقش است.

لوحه زرین بنام اریارمنه (موزه برلن) که در ۴۰ سال قبل در همدان کشف گردید و الواح زرین و سیمین داریوش که در سال ۱۳۰۷ در ضمن خاکبرداری و ساختمان دیوار و قلعه همدان بدست آمده و لوحه زرین اردشیر دوم و دو لوحه زرین داریوش دوم (موزه ایران باستان) و سنگ نوشته‌ها و الواح گلی تخت جمشید که متضمن امور مالی و اسناد هزینه و پرداخت حقوق کارگران و صنعتگران بوده است و اصول سازمان اداری و طرز پرداخت و تناسب مزد را می‌رساند و معرف آن است که شاهنشاهان هخامنشی تا چه حد بارباب حرف و صنایع علاقمند بودند و توجه باسایش و راحتی آنها داشتند.

از کاوشهای مختلف بدست آمده است^۱ و کشف آثار و نوشته‌های تورفان^۲ در نیم قرن اخیر بسیاری از مشکلات و ابهامات تاریخی را روشن کرده و صفحات جدیدی بر اوراق تاریخ ایران افزوده است.

با این مختصر تا حدی میتوان بسهم سکه در روشن ساختن مباحث تاریخ

پی برد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱- مثلاً راجع ببلوک الیمائی که تابع سلوکیها و اسکاتیها بودند تا قبل از کشف سکه‌های شوش مورخان قدیم بغیر از لوسین (Lucien) یونانی (که اونیز شرح مختصری درباره آنها آورده) اطلاع صحیحی در دست نبود و پس از کشف سکه‌ها مدتی حتی خود سکه شناسان مانند ویکوتتی (Visconti) و می یونه (Mionet) آنها را جزو سکه‌های شاهان پارس میدانستند و باز سکه شناسان دیگر با اشتباه منتسب به سلاطین دیگر نمودند. آلوت دولافوی فرانسوی (Alotte de la Fuye) در این باره تحقیق صحیح نمود و تا حدی صورت مشخص و مرتبی از اسامی و سالهای سلطنت آنها تنظیم کرد.

۲- در نیم قرن اخیر اکتشافاتی بتوسط هیئت‌های علمی در تورفان (ترکستان) صورت گرفت که قسمت مهمی از آن مربوط بامور مذهبی و هنری و زبانی دوران ساسانی و اوائل اسلام می باشد و عده ای از علماء تا کنون مشغول مطالعه درباره آنها هستند.